

Türkiye’de Katılım Banka Müşterilerinin İslami Finans Okuryazarlığı ve Yatırım Tercihlerine Etkileri*

Aytaç ERDOĞAN^a
Mustafa ÇAKIR^b

Özet

Finansal okuryazarlık bireylerin sahip oldukları finansal bilgi, tutum ve davranışlar bütünü olarak ifade edilmektedir. Geleneksel finansal okuryazarlık ile ilgili bugüne kadar birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen ülkemizde özellikle İslami finansal okuryazarlık ve yatırım tercihleri konusundaki çalışmalar sınırlı sayıda kalmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı ülkemizdeki katılım bankacılığı müşterilerinin İslami finansal okuryazarlığı ve bireylerin finansal tutum, davranış ve yatırım tercihlerine etkilerini incelemektir. Araştırma kapsamında özel bir katılım bankasının İstanbul’daki 110 müşterisi ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler istatistik programları ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, katılım banka müşterilerinin finansal tutum ve davranışları ile cinsiyetleri, medeni durumları, hesap türü, yaş ve banka sayıları (İslami finans bilgi düzeyi hariç) arasında anlamlı farklılaşma görülmemiştir. Katılımcıların İslami finans prensipleri ile ilgili bilgi düzeylerinin yüksek olduğu ve bu bilgi düzeylerinin finansal tutum, davranış ve yatırım tercihlerine etki ettiği ve yatırım tercihlerinde katılım bankalarını tercih ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kavramlar: İslami finans, katılım bankacılığı, İslami finansal okuryazarlık, davranışsal finans, yatırım tercihleri

JEL sınıflaması: D14, I20, C35

The Effects of Islamic Financial Literacy on Investment Preferences of Participation Bank Customers in Turkey

Financial literacy is defined as the set of individuals' financial knowledge, attitudes, and behaviors. Although much research has been conducted on traditional financial literacy, studies on Islamic financial literacy and investment preferences have remained limited in our country. In this context, this study aims to examine the effects of Islamic financial literacy level of individuals on their financial attitude, behavior, and investment preferences in Turkey. Within the scope of the research, face-to-face interview methods were conducted with 110 customers of a private participation bank in Istanbul, and the data obtained were analyzed with statistical programs. The results suggest no significant difference between financial attitudes and behaviors of participation bank customers according to their gender, marital status, account type, age, and the usage of several banks. In general, it is observed that the participants' knowledge of Islamic finance principles was high principles, and this level of knowledge affected their financial attitude, behavior, and investment preferences. They preferred participation banks in their investment preferences.

Keywords: Islamic finance, participation banking, Islamic financial literacy, behavioral finance, investment preferences

JEL classification: D14, I20, C35

* Bu çalışma “Katılım Bankacılığı Müşterilerinin İslami Finansal Okuryazarlığı ve Yatırım Tercihleri” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

^a **Sorumlu yazar:** Kuveyt Türk Katılım Bankası, İstanbul, Türkiye. E-posta: aytac.erdogan@kuveytturk.com.tr

^b Dr. İktisat Bölümü, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. E-posta: mustafa.cakir@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4565-9581>

1. Giriş

Finansal okuryazarlık, bireylerin sahip oldukları finansal bilgi, finansal tutum ve davranışlar bütünü olarak ifade edilirken (Atkinson ve Messy, 2012) bireylerin bütçe, tasarruf, borç ve yatırım gibi finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgileri yatırım kararlarında kullanabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (TBB, 2020). Ayrıca, finansal bilginin finansal tutum ve davranışlara yansıtılma süreci sonucunda bireyin davranış ve tutumunu belirlediği finansal kavram (Gökmen, 2012), finansal durumların iyileştirilmesi amacıyla finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmak ve bunu bu hedefe yönelik kullanabilme yetisi (Lusardi, 2008) olarak da tanımlanmıştır.

Bugüne kadar birçok araştırmacı tarafından incelenen finansal okuryazarlık kavramı (Grohmann, Klühs ve Menkhoff 2018; Morgan ve Long, 2020 ve Feng, Lu, Song, ve Ma, 2019), bireylerin finansman kararları (Feng et al., 2019), finans piyasası ile ilgili kararları (Zou ve Deng, 2019) tasarrufları (García ve Vila, 2020) ve finansal erişimleri (Grohmann et al., 2018) gibi davranışlarını etkilediği ortaya konulmuştur. Finansal okuryazarlık konusunun etkisi sadece bireysel olmamakla birlikte toplumsal ve ülkenin dünya genelindeki konumunu da etkileyebilecek hayati bir kavram olarak görüldüğü Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) tarafından finansal kavramlar ve gelişmelerdeki değişikliklerin ülkelerin demografik yapılarını da değiştirdiği ifadesi ile desteklenmektedir (TCMB, 2011).

Günümüzde İslami hassasiyete sahip tasarruf sahiplerine, yatırımcılara ve müteşebbislere İslami ilkelere uygun geliştirilen alternatif çağdaş finansal ürünler sunulmaktadır. Ülkemizde katılım bankaları, İslami sigorta şirketleri, varlık kiralama şirketleri (VKŞ) bu ürünlerin yaygınlaşmasında ve İslami finansal okuryazarlık kavramının gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Günümüzde katılım bankacılığının yaygınlaşması bireylerde oluşan İslami finansal okuryazarlık kavramı farkındalığının bir sonucu olarak da ifade edilebilir.

İslamin finansal piyasalara ilişkin ilkelerin ilki faiz yasağıdır. Ayrıca İslami finans piyasasında, garar, meysir, spekülasyon, manipülasyon, ihtikâr gibi İslam'a göre yasak olan işlem, uygulama ve davranış tarzları yer almaz (Rahman, Shahrin, ve Ramli, 2016). Bu piyasasının temel amacı ve fonksiyonları konvansiyonel piyasalar ile benzerlik gösterir. Ancak bu amaç ve fonksiyonlar gerçekleştirilirken İslami finans piyasasında belirleyici olan İslami ilke ve kurallardır. Bu anlamda İslami finans piyasası, İslami prensipler çerçevesinde işlem yapmak isteyen girişimci ve yatırımcılar, banka ve sigorta şirketleri ve diğer katılımcılar açısından fonların el değiştirdiği, risk dağıtımı ve diğer finansal işlemlerin gerçekleştirildiği bir pazar olarak fonksiyon gösterir (Marjān, Sairally, ve Habib, 2015).

Bireylerin finansal karar verme süreçlerinde İslami kurallar bütününe uygun hareket etmesi İslami finansal okuryazarlık kavramını da beraberinde getirmektedir. İslami finansal okuryazarlık kavramı yeni olmakla birlikte her geçen gün daha sıklıkla ifade edilmektedir. Geleneksel finansal okuryazarlıktan farklı olarak, bireylerin İslami finansın dayandığı ilkeler ve kullandığı yöntemler (örneğin, mudaraba, müşareke, murabaha, selem, karz-ı hasen) hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarını gerektirir.

Ülkemizde İslami finansal okuryazarlık alanında yapılan çalışmalar son zamanlarda artmakla birlikte hala sınırlı sayıda kalmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar arasında, üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık seviyelerini (Bekereci, Ayriçay, ve Kök, 2018; Durmuş ve Yardımcıoğlu, 2018; ve Altundere Doğan, 2020) ölçerken Çömlekçi (2017) katılım bankası müşterilerinin İslami finans bilgileri ve okuryazarlık düzeylerini incelemiştir. Ulu (2019) yılındaki çalışmasında küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin İslami finans okuryazarlık seviyelerini araştırmış, Dinç (2020) yılında Osmanlı coğrafyasında İslami finansal okuryazarlığı seviyesini tespit etmek için ölçek geliştirmiştir.

Finansal okuryazarlık düzeyi bireylerin yatırım tercihlerinde önemli bir faktördür. Literatürde bireylerin yatırım tercihlerinde yaş, eğitim ve gelir düzeyi ile risk alma düzeyi arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür (Wang, 2009). Bireylerin yatırım tercihlerini etkileyen risk faktörü tüm yatırımcılar için geçerli olduğu durumlarda sistematik risk (Civan, 2007) ve bunlar satın alma gücü riski, faiz oranı riski, piyasa riski, politik risk ve kur riski olarak çeşitlenmiştir (Korkmaz ve Ceylan, 2010). Finansal risk, yönetim riski ve iş ve endüstri riski gibi kontrol altına alınabilecek diğer riskler de mevcuttur (Korkmaz ve Ceylan, 2010). Bu faktörlerin dışında bireylerin yatırım tercihlerini yatırımın likitide düzeyinin yüksek olması da etkilemektedir (Temizel ve Meriç, 2008). Ayrıca yatırım aracının getiri oranları (Korkmaz ve Ceylan, 2007) ve yatırımın süresi de yatırım tercihlerini etkilemektedir (İnan, 2010).

Bireylerin yatırım tercihleri ayrıca yakın çevre ve aile, sosyo-kültürel çevre gibi faktörlerden de etkilenmektedir (Ayvalı, 2014). Yatırım süreçleri farklı faktörler tarafından da etkilenebilen çok kriterli karar verme sürecidir. Bu bağlamda yatırım tercihi yapmak için uzun süreli araştırma ve finansal okuryazarlık düzeyi oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın amacı ülkemizdeki katılım banka müşterilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ve yatırım tercihlerini incelemektir. Katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin ve yatırım tercihlerinin, finansal tutum ve davranışlarının, İslami finans ürünleri hakkındaki bilgi düzeylerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda, İstanbul ilinde bulunan bir katılım bankası müşterileri ile birebir

görüşme yöntemiyle bir anket çalışması yapılmış, elde edilen veriler bağımsız örneklem t testi ve ANOVA testi ile analiz edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların demografik değişkenlerine göre finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilirken, katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans ürünleri ve katılım hesapları arasında anlamlı farklılaşma görülmemiştir. Dolayısıyla, yapılan analiz sonuçlarını göre katılımcıların İslami finans prensipleri ile ilgili bilgi düzeylerinin yüksek, İslami finans ürünleri ile ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı bir katılım banka müşterilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ve yatırım tercihlerine etki eden faktörleri incelemektir. Ayrıca katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ve yatırım tercihlerinin, finansal tutum ve davranışlarının, İslami finans ürünleri hakkındaki bilgi düzeylerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden anket yöntemi tercih edilmiş ve birincil kişilerden verilerin toplanması sağlanmıştır. Katılımcılar ile birebir görüşme yöntemiyle elde edilen veriler bağımsız örneklem t testi ve ANOVA testi ile analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında İstanbul ilinde bulunan bir katılım bankası müşterilerinin tamamı çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılım sağlayan örneklem grubu ise bu evrenden kolay örnekleme yöntemi ile ulaşılan 110 katılım bankası müşterisidir. Her bir müşteri ile birebir görüşme yöntemiyle anket çalışması yapılmıştır. Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak kullanılan anket soruları daha önce geliştirilen ve güvenilirliği test edilen farklı ölçeklerden derlenerek hazırlanmıştır. Anket toplamda 4 bölüm ve 52 sorudan oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü katılımcıların demografik bilgileri ile ilgili soruları içermektedir. İkinci bölümünde finansal tutum, finansal davranış ve İslami finansal bilgi düzeyi ile ilgili 5’li likert tipi (1= Kesinlikle katılmıyorum 2= Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum ve 5= Kesinlikle katılıyorum) sorular bulunurken üçüncü bölümde İslami finans prensipleri ile ilgili 5’li likert ve İslami finans ürünleri ile ilgili 3’lü likert (1= Yanlış, 2= Fikrim yok ve 3= Doğru) sorular bulunmaktadır. Son bölümde ise yatırım tercihleri ile ilgili 4 farklı soru sorulmuştur.

Anketten elde edilen veriler IBM Statistical Package for the Social Sciences 25.0 paket programında analiz edilmiştir. Analizlerde tanımlayıcı istatistiklerin oluşturulmasında sayı, yüzde, çeyreklikler arası dağılım aralığı, ortalama, ortanca, standart sapma gibi merkezi ve

yaygınlık ölçütlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca ankette elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığına ilişkin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Sayısal parametrelerin normal değerlere uygunluğu görsel ve analitik olarak (histogram/ Shapiro-Wilk) değerlendirilmiş ve bağımsız değişkenler arasındaki farkın saptanmasında parametrik testler kullanılmıştır. Araştırmada sayısal değişkenler arasındaki korelasyonların saptanmasında ise Pearson ve Spearman korelasyon testlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada p değerinin 0,05'in altında olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Tablo 1'de katılımcıların demografik bilgilerine ait özet istatistikler verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Bay	104	94,5
	Bayan	6	5,5
Medeni Durum	Evli	101	91,8
	Bekâr	9	8,2
Yaş	35-44 yaş	60	54,5
	45-54 yaş	10	9,1
	55 yaş ve üstü	40	36,4
Eğitim Durumu	İlköğretim	4	3,6
	Ön Lisans	2	1,8
	Lisans	60	54,5
	Lisansüstü	44	40,0

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun (%94,5) erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Yine katılımcıların büyük çoğunluğunun (%91,8) evli olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaşlarına bakıldığında çoğunluğu 35 ile 44 yaş aralığı (%54,5) oluştururken bunu 55 yaş ve üstündekiler (%36,4) ve az da olsa 45 ile 54 yaş aralığı (%9,1) takip etmektedir. Katılımcıların %3,6'sı ilköğretim, %1,8'i ön lisans, %54,5'i lisans ve %40'ı lisansüstü eğitim mezunu olduğunu belirtmiştir.

3. Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde ankette elde edilen verilerin analiz sonuçları yorumlanmıştır. İlk olarak katılımcıların finansal tutum ve davranışları ile finansal bilgi düzeylerine ilişkin veriler analiz edilmiştir. Daha sonra katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ve yatırım tercihlerinin, finansal tutum ve davranışlarının, İslami finans ürünleri hakkındaki bilgi düzeylerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Katılımcıların finansal tutum ve finansal davranışlarını belirlemek amacıyla onlara aylık

giderleri, finansal hedefleri, tasarrufları, kredi kartı kullanımı ve borcunun ödenmesi, düzenli yatırım, paranın yönetimi, harcama planı gibi sorular sorulmuş ve bu sorulara ait ilişkin istatistikler Tablo 2 ve Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Finansal Tutum ve Davranışları

No	Sorular	N	Ort.	Standart Sapma
FT1	Aylık giderleri kontrol etmek önemlidir.	110	4,52	1,01
FT2	Geleceğe ilişkin finansal hedefler belirlemek önemlidir.	110	4,39	1,01
FT3	Aylık düzenli tasarruf yapmak önemlidir.	110	4,36	1,04
FT4	Bugünkü paranın yönetim şekli geleceği etkileyecektir.	110	4,37	1,03
FT5	Aylık harcama planına sahip olmak ve ona uymak önemlidir.	110	4,25	1,05
FT6	Kredi kartı borcunun tamamını ödeyebilmek önemlidir.	110	4,60	1,01
FT7	Taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir.	110	3,92	1,13
FT8	Uzun vadeli hedeflere ulaşmak için düzenli yatırım yapmak önemlidir.	110	4,39	1,02
FD1	Gecikme faizi ödememek için kredi kartımı zamanında öderim.	110	4,58	1,01
FD2	Paramı en iyi şekilde yönetmek için çabalıyorum.	110	4,26	1,07
FD3	Kişisel harcamalarımı kontrollü olarak yaparım.	110	4,24	1,10
FD4	Belirlemiş olduğum uzun dönem finansal hedeflerim harcamalarımı etkilemektedir.	110	4,07	1,10
FD5	Haftalık veya aylık harcama planım vardır.	110	3,84	1,18
FD6	Bir aydan uzun bir süre giderlerimin, gelirlerimden fazla olduğu görülmüştür.	110	3,11	1,44
FD7	Bireysel finans yönetimimden memnunum.	110	4,03	1,08
FD8	Faturalarımı geciktirmeden öderim.	110	4,55	1,04
FD9	Kredi kullanırken ödeyebileceğim taksit tutarını belirlerim.	110	4,49	1,04
FD10	Taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırırım.	110	3,91	1,19
FD11	Aylık düzenli olarak tasarruf yaparım.	110	3,95	1,18
FD12	Ev, araba vb. varlıkları satın alabilmek için tasarruf yaparım.	110	4,05	1,14
FD13	Aylık gelirim en az üç katı tutarında bir birikimi, beklenmedik durumlarda kullanabilmek için (işsizlik, iş görmeme vb.) bulundururum.	110	3,56	1,29
FD14	Yüksek tutarlı bir harcama yapmadan finansal durumumu gözden geçiririm.	110	4,40	1,08
FD15	İstedğim ürünü/hizmeti her hâlükârda satın alırım.	110	2,75	1,28
FD16	Finansal varlık satın alarak tasarruf yapmayı, harcama yapmaya tercih ederim.	110	3,76	1,09

Katılımcıların finansal tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorulan sorular genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların finansal tutum ve finansal davranışlarının, bir iki soru hariç, yüksek olduğu görülmüştür. Örneğin, “*kredi kartı borcunun tamamını ödeyebilmek önemlidir*” sorusu katılımcıların (ortalama puan 4,6) kesinlikle katıldıkları soru olarak öne çıkarken, “*taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir*” ifadesi katılıyorum seviyesindedir (3,92). Finansal davranış sorularından “*gecikme faizi ödememek için kredi kartımı zamanında öderim*” ifadesi katılımcılardan (4,58) aldığı puan ile kesinlikle katılıyorum seviyesindedir. Katılımcılar “*istediğim ürünü/hizmeti her hâlükârda satın alırım*” sorusuna kararsız (2,75), en düşük ortama puan ile, kaldıkları anlaşılmaktadır. İslami finans bilgi düzeyi

sorularından “İslami finans kuruluşu finansal kiralama işlemi (İcara) yapabilir” sorusu 4,43 ile kesinlikle katılıyorum seviyesinde iken “Müşareke işleminde 100.000TL yatırım yapan yatırımcının başlangıç yılından itibaren her yıl 10.000TL karı olması gerektiğini belirtme hakkı vardır” sorusu 2,6 puan ile kararsızım seviyesinde kalmıştır. Katılım hesapları ile ilgili sorulardan “Katılım bankalarının zarar etmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum” sorusu 2,15 ile kararsızım, “Katılım bankalarının, katılım hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmektedir” katılmıyorum seviyesinde ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Katılımcıların İslami Finans Bilgi Düzeyleri

No	Sorular	N	Ort.	Standart Sapma
İFBD1	İslami finans faizsiz bir sistemdir.	110	4,35	1,16
İFBD2	İslami finasta belirsizliğe ve aldatmaya(Garar) izin verilmez.	110	4,33	1,08
İFBD3	Kısa vadeli fiyat dalgalanmasıyla hisse senedi almak spekülasyon değildir.	110	3,21	1,40
İFBD4	Servetin korunması İslami finansın amaçlarından biridir.	110	3,75	1,34
İFBD5	İslami finans, mülkiyetine/kontrolüne sahip olunmayan bir ürünün satılmasına izin verir.	110	2,73	1,55
İFBD6	İslami finans kuruluşu kar /zarar paylaşımı esasına (Mudaraba) göre sizinle ortaklık yapabilir.	110	4,32	1,13
İFBD7	Mudaraba işleminde, doğacak zararlardan yalnızca sermaye sağlayan taraf sorumludur.	110	2,66	1,49
İFBD8	İslami finans kuruluşu kar/zarar paylaşımı esasına (Müşareke) göre borç verebilir.	110	4,14	1,23
İFBD9	Müşareke işleminde 100.000TL yatırım yapan yatırımcının başlangıç yılından itibaren her yıl 10.000TL karı olması gerektiğini belirtme hakkı vardır.	110	2,60	1,39
İFBD10	İslami finans kuruluşu finansal kiralama işlemi (İcara) yapabilir.	110	4,43	1,05
İFBD11	İcara işleminde kiralanana varlık genellikle kiralayanda kalır.	110	4,10	1,24
İFBD12	İslami finans kuruluşu ticari işlemleri finanse (Murabaha) edebilir.	110	4,39	1,13
İFBD13	İslami finans kuruluşu hâlihazırda var olmayan ve gelecekte üretilecek bir malı satabilir.	110	3,12	1,65
İFBD14	İslami finans kuruluşları yardım amaçlı borç (Karz-ı Hasen) verebilir.	110	4,35	1,15
İFBD15	İstisna işleminin geçerli olması için fiyatın baştan sabitlenmiş olması gerekmektedir.	110	4,05	1,22
İFBD16	Karz-ı hasende, borçlu sadece başlangıçtaki borç tutarını ödemekle yükümlüdür.	110	4,29	1,24
KH1	Katılım bankalarının zarar etmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum.	110	2,15	1,30
KH2	Katılım bankaları, katılım hesabına para yatıran müşterilerine kar garantisi vermektedir.	110	1,64	1,00
KH3	Katılım bankalarının, katılım hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmektedir.	110	1,53	1,08

Katılımcılar tarafından İslami finans ürünleri ile ilgili sorulara verilen cevapların genel analiz sonuçları Tablo 4’te verilmiştir. Tablodaki sonuçlara göre katılımcıların İslami finans ürünleri hakkında genel olarak orta düzeyde bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin “Mudarebe,

bir taraftan sermaye, diğer taraftan işletme şeklindeki ortaklıklardır” sorusu 2,77 ortalama ile katılımcıların bu konuda orta düzeyde bilgi sahibi oldukları anlaşılırken, “Murabaha, malın maliyetinin müşteriye bildirilmeden üzerine kar eklenerek satılması demektir” sorusu ise 1,65 ortalama puan ile katılımcıların ekseriyetinin bu konu hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların İslami Finans Ürünleri ile İlgili Cevapları

No	Sorular	N	Ort.	Standart Sapma
FU1	Murabaha, malın maliyetinin müşteriye bildirilmeden üzerine kar eklenerek satılması demektir.	110	1,65	0,91
FU2	Para peşin mal veresiye satım akdine selem denmektedir.	110	2,56	0,60
FU3	Sukuk, ticari bir varlığın menkul kıymetleştirilerek sertifikalar aracılığıyla satılmalıdır.	110	2,75	0,56
FU4	Mudarebe, bir taraftan sermaye, diğer taraftan işletme şeklindeki ortaklıklardır.	110	2,77	0,52
FU5	İslami sigortacılığın diğer adı tekalüf sigortacılığıdır.	110	2,68	0,63
FU6	İslami sigortacılıkta primler gönüllülük esasına göre toplanmaktadır.	110	2,11	0,90
FU7	Müşareke sadece bir tarafın sermayeye katıldığı ortaklık türüdür.	110	2,13	0,88
FU8	Finansal kiralama, bir malın leasing şirketi tarafından alınıp, yatırımcıya bir dönem kiralanmasıdır.	110	2,73	0,63
FU9	İstisna', üretilmesi talep edilen ancak nitelikleri belli olmayan eserlerin satışı üzerine kurulan bir akitir.	110	2,45	0,71

Katılımcıların cinsiyet, yaş ve medeni durumlarına göre finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarının değişip değişmediğini ölçmek için bağımsız örneklem t testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 5 ve Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 5. Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T Testi

Değişken	Grup	n	Ort.	ss	t	df	p
Finansal Tutum	Erkek	104	34,8750	7,71543	,380	108	,704
	Kadın	6	33,6667	3,14113			
Finansal Davranış	Erkek	104	63,7596	13,46516	,637	108	,525
	Kadın	6	60,1667	12,68726			
İslami Finans Bilgi Düzeyi	Erkek	104	60,4808	14,42354	-,946	108	,346
	Kadın	6	66,1667	11,75443			
İslami Finans Ürünleri	Erkek	104	21,8654	3,32118	,383	108	,702
	Kadın	6	21,3333	2,94392			
Katılım Hesapları	Erkek	104	5,2404	2,59385	-	108	,274
	Kadın	6	6,5000	4,72229			

Benzer şekilde katılımcıların medeni durumları ile finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesapları arasında bir farklılaşma görülmemiştir ($p>0,05$). Dolayısıyla katılımcıların finansal tutum ve davranışlarını hem cinsiyet hem de medeni durumlarına göre değişmemektedir. Bu durum onların İslami finans bilgi düzeyleri, İslami finans ürünleri ve katılma hesapları için de geçerli olduğu görülmüştür.

Tablo 6: Medeni Duruma Göre Bağımsız Örneklem T Testi

Değişken	Grup	n	Ort.	ss	t	df	p
Finansal Tutum	Evli	101	34,6634	7,75536	-,678	108	,499
	Bekâr	9	36,4444	4,30439			
Finansal Davranış	Evli	101	63,3366	13,59873	-,594	108	,554
	Bekâr	9	66,1111	11,16293			
İslami Finans Bilgi Düzeyi	Evli	101	60,0990	14,55851	-	108	,089
	Bekâr	9	68,5556	8,03292			
İslami Finans Ürünleri	Evli	101	21,8317	3,41195	-,050	108	,960
	Bekâr	9	21,8889	1,45297			
Katılım Hesapları	Evli	101	5,2970	2,79837	-,154	108	,878
	Bekâr	9	5,4444	1,94365			

Katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesapları yaşlarına göre değişip değişmediğini ölçmek için bağımsız ANOVA testi uygulanmış ve Tablo 7’de verilmiştir. Benzer şekilde katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesapları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 7: ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Yaş	Grup	KT	Sd	KO	F	p
Finansal Tutum	35-44	Gruplar	114,158	2	57,079	1,005	,369
	45-54	Grup İçi	6074,833	107	56,774		
	55 yaş	Toplam	6188,991	109			
Finansal Davranış	35-44	Gruplar	249,846	2	124,923	,692	,503
	45-54	Grup İçi	19303,208	107	180,404		
	55 yaş	Toplam	19553,055	109			
İslami Finans Bilgi Düzeyi	35-44	Gruplar	704,508	2	352,254	1,745	,180
	45-54	Grup İçi	21597,683	107	201,848		
	55 yaş	Toplam	22302,191	109			
İslami Finans Ürünleri	35-44	Gruplar	25,455	2	12,727	1,178	,312
	45-54	Grup İçi	1155,600	107	10,800		
	55 yaş	Toplam	1181,055	109			
Katılım Hesapları	35-44	Gruplar	3,708	2	1,854	,245	,783
	45-54	Grup İçi	809,783	107	7,568		
	55 yaş	Toplam	813,491	109			

Bu sonuçlarda araştırmanın örnekleminin katılım bankacılığı müşterilerinden olmasının etkili olduğu ifade edilebilir. Benzer sonuçlar literatürdeki (Durmuş ve Yardımcıoğlu, 2018; Er, Mutlu ve Şahin, 2015; Yılmaz ve Elmas, 2016) çalışmalar ile farklılaşırken (Dilek, Küçük ve Eleren, 2016; Biçer, 2016) gibi çalışmalar ile örtüşmektedir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmanın amacı ülkemizdeki katılım bankacılığı müşterilerinin İslami finansal okuryazarlığı ve bireylerin finansal tutum, davranış ve yatırım tercihlerine etkilerini incelemektir. Araştırma kapsamında özel bir katılım bankasının İstanbul'daki 110 müşterisi ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler istatistik programları ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, katılım banka müşterilerinin finansal tutum ve davranışları ile cinsiyetleri, medeni durumları, hesap türü, yaş ve banka sayıları (İslami finans bilgi düzeyi hariç) arasında anlamlı farklılaşma görülmemiştir. Katılımcıların İslami finans prensipleri ile ilgili bilgi düzeylerinin yüksek olduğu ve bu bilgi düzeylerinin finansal tutum, davranış ve yatırım tercihlerine etki ettiği ve yatırım tercihlerinde katılım bankalarını tercih ettikleri görülmüştür. Elde edilen bulgularda araştırmanın örnekleminin katılım bankacılığı müşterilerinden olmasının etkili olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla bundan sonraki benzer çalışmaların mevduat ve katılım banka müşterileri ile karşılaştırmalı olarak yapılması daha geniş ve kapsamlı sonuçlar oluşturabilecektir.

Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Anaç, T. (2015). *Bireysel Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etmesini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.
- Atkinson, A. ve Messy, F.A. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15.
- Ayvalı, A. (2014). *Bireysel Yatırımcı Profili Ve Yatırımcı Tercihleri Üzerine Bir Araştırma: Bartın İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Biçer, E. B. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi/Evaluation of University Student's Financial Literacy Related to Attitudes and Behavior. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4): 1519-1533.
- Civan, M. (2007). *Sermaye Piyasası Analizleri ve Portföy Yönetimi*, 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çelik, İ. (2016). İslâm Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 49: 159-182.
- Çetin, M. A. (2017). *Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Tüketici Tercihlerine Etkisi: Katılım Bankacılığı Araçları Üzerine Bir Araştırma Karaman İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi, Konya.
- Çömlekçi, İ. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1423-1439.
- Dilek, S., Küçük, O., ve Eleren, A. (2016). Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin Ekonomi Okuryazarlığı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7): 1865-1878.
- Durmuş, M. E., ve Yardımcıoğlu, F. (2018). İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı? *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 167-183.
- Elmas, B. (2010). *Hisse senedi yatırımcılarının davranışsal özellikleri bireysel yatırımcıya yönelik bir araştırma* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Er, B., Mutlu, M., ve Şahin, Y. E. (2015, October). Daha Bilgili, Daha Doğru: İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma. In *International Congress on Islamic Economics and Finance* (pp. 5-24).
- Feng, X., Lu, B., Song, X., ve Ma, S. (2019). Financial literacy and household finances: A Bayesian two-part latent variable modeling approach. *Journal of Empirical Finance*, 51, 119-137.
- García, J. M., & Vila, J. (2020). Financial literacy is not enough: The role of nudging toward adequate long-term saving behavior. *Journal of Business Research*, 112, 472-477.
- Gökmen, K. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink.
- Grohmann, A., Klühs, T., & Menkhoff, L. (2018). Does financial literacy improve financial inclusion? Cross country evidence. *World Development*, 111, 84-96.
- Hearn, B., Piesse, J. ve Strange, R. (2012). Islamic Finance and Market Segmentation: Implications for the Cost of Capital. *International Business Review*, 21(1): 102-113.
- İnan, A. (2010). *Bireysel yatırımcıların yatırım tercihlerinin analitik hiyerarşi prosesi ile değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Korkmaz, T., ve Ceylan, A. (2007). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?, <http://www.nber.org/papers/w14084.pdf> [21 Nisan 2019].
- Mahmud, F. (2016). Türkiye'de Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etme Nedenleri (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Mason, C. L., ve Wilson, R. (2000). *Conceptualising Financial Literacy*. Loughborough: Loughborough University.
- Morgan, P. J., ve Long, T. Q. (2020). Financial literacy, financial inclusion, and savings behavior in Laos. *Journal of Asian Economics*, 101197.
- Tağtekin, Ö. (2016). *Fiziki altın ve altına dayalı yatırım araçlarına yönelik yatırımcı davranışına ilişkin bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

- Türkiye Bankalar Birliği (TBB, 2020). Finansal Okuryazarlık nedir? <https://foy.tbb.org.tr/finansal-okuryazarlik-nedir>
- TCMB (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. TCMB, Ankara.
- Temizel, F. ve Meriç, E. (2008). İMKB’de Hisse Senedi Fiyatlarının Gün İçi Yapılarına Dayalı Alternatif Bir Yatırım Stratejisi Önerisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (39): 128-141.
- Ulu, K. (2019). *Türkiye’de İslami Finansa Okuryazarlığı*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, H. ve Elmas, B. (2016). Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1).
- Xu, N., Shi, J., Rong, Z., ve Yuan, Y. (2019). Financial literacy and formal credit accessibility: Evidence from informal businesses in China. *Finance Research Letters*, 101327.
- Zou, J. ve Deng, X. (2019). Financial literacy, housing value and household financial market participation: Evidence from urban China. *China Economic Review*, 55, 52–66.
- Wang, A. (2009). Interplay of Investors' Financial Knowledge and Risk Taking. *The Journal of Behavioral Finance*, 10(4): 204-213.